

ENKELE OPMERKINGS OOR WET EN ORDE EN KONFLIK

Lourens M. du Plessis

ABSTRACT

Law and order are indivisibly linked in the minds of men. The issue that is examined in this paper is whether the nature of law and order in a society is such that it can co-exist with (social) conflict. The issue is approached with the theoretical vision aimed at, firstly, order, and subsequently, the linked concepts of "law/justice and order". A brief perspective is provided of the Western concept of order. The author dissociated himself from a concept of order which conceives of itself as intrinsically being an abstract, idealized image of peace and harmony, which pretends to embody (something of) an order of creation (or of rational insight by men) in normative terms, which seeks to be imposed on human societies.

As an alternative he offers a concept of 'order as a condition', and refers to correlation of powers. Order is then defined as being the sum total of conditions under which co-operating or harmonious as well as conflicting powers in correlation and with a view to attaining a specific purpose co-exist and function in concert.

He then goes on to consider the relationship between law and order, and reflects on the nature of a juridical order. Because order has an existence in spheres other than the juridical too, it is not idiosyncratic of or exclusive to the juridical.

In conclusion he then deals with the concepts of 'good' and 'bad' order, and states that the more social conflict a juridical order can accommodate and regulate (rather than try and eliminate) the more able it is to attain its true purpose.

Koers 49(3) 1984

DIE PROBLEEMSTELLING

In die alledaagse spraakgebruik is 'wet' en 'orde' 'n onverbreeklike twee-eenheid, waarby onder 'wet' gewoonlik die reg as normsisteem verstaan word.

Wet/reg en orde is in die meeste mense se denke ook stalmaats - indien nie totale sinonieme nie. Wie wet en orde nie as 'n begerenswaardige toedrag van sake bejeën nie, word boonop as sosiale skewe deksels gewantrou. Maar watter assosiasies wek wet en veral orde by die 'normale Westerling'?

- * Is orde iets soos 'n rimpellose wateroppervlak op 'n windstil laatmiddag?
- * Of is dit dalk iets soos twee skaalpanne wat in ewewig is, of 'n kamer waarin elke ding netjies op sy plek staan, of dalk 'n bataljon bliksoldaatjies wat ewe gemanipuleerd in pas marsjeer?
- * En is 'wet' die groototaal van alle normatiewe kraggereedskap wat orde desnoods dwangmatig in stand moet hou?

Wat wet en orde ook al mag wees, sosiale konflik tussen individue en groepe bly 'n reële en immer aanwesige kenmerk van alle samelewingsverhoudinge.¹ Regsetnoloë benut teweens dikwels nie die strukturele moment van samelewingsordening nie maar eerder metodes van konflikoplossing as vergelykende raakpunte vir die bestudering van die regstelsels van kultureel uiteenlopende samelewings.²

¹ Coser, L.A. Conflict: Social Aspects (In Sills, D.L. red. International encyclopedia of the Social Sciences. bd. III, London: Macmillan en The Free Press, 1968:232-236) p. 232.

² Wity Cathie J. Mediation and Society: Conflict management (vervolg op bladsy 320)

Sosiale konflik as openlike botsing, stryd en kompetisie³ wek bepaald nie sonaar by 'n mens die assosiasie van wet en orde soos hierbo gesuggereer nie. Dit wil egter nie sê dat konflik noodwendig 'n sosiale ewel is nie: dit kan selfs 'n veelseggende maatskaplike instandhoudings- en integreringsfunksie vervul en tussenpersoonlike verhoudings verstewig.⁴

Die probleemstelling is dus:

* Is die aard van wet en orde in 'n samelewing sodanig dat dit met (sosiale) konflik kan saambestaan? Sluit konflik met ander woorde wet en orde uit, of skakel wet en orde konflik (volkome) uit?

Ek beantwoord hierdie vrae met my teoretiese ondersoeksvisioner aanvanklik sterk op 'orde' en daarna op die begrippepaar 'wet/reg en orde' gerig.

DIE WESTERSE ORDEBEGRIIP IN PERSPEKTIEF

In die Westerse regsdenke word orde en harmonie oorwegend met vrede (dit is: die afwesigheid van konflik en oorlog) in verband gebring.⁵ Orde *quo* vrede is die reël. Konflik *quo* oorlog is die uitsondering - en 'n uitsondering, soos Grotius en sy *De iure belli ac pacis* betoog, alleen onder strenge reëls.

(vervolg van bladsy 319)

in Lebanon. New York Academic Press, 1980:1-3; Roberts S. Order and dispute: An introduction to legal Anthropology. New York: St Martins Press, 1979:45-48.

³ Coser, op. cit.: 232; North, R.C. Conflict: Political Aspects (in Sills red. op. cit.: 226-231), 226.

⁴ Coser, loc. cit. en Roberts loc. cit.

⁵ Bozeman, Adde, B. Conflict in Africa: concepts and realities. Princeton: Princeton University Press, 1976:3-12.

Een van die ideaaltipesste skilderings van orde wat harmonie en vrede beteken, kom in Plato se *Politeia* voor. Geregtigheid, 'n uitloper van die wetmatige (aller-) idee van 'die Goeie',⁶ beteken

- dat by die individuele mens elk van sy sieledele (slegs) sy eie funksie vervul⁷ en
- dat in die staat elke stand 'sy eie ding doen', dit wil sê hom slegs by die funksie waarvoor hy die geskikste is, bepaal.⁸

Die hamoniese en 'vredige' ordebegrip word in die tradisionele (Stoïsinse) natuurregse leer gedogmatiseer: orde *quo* 'vredige' harmonie word *via* 'n *Logos of lex aeterna* - 'n *vera lex recta ratio*⁹ - geüniversaliseer en deur middel van *logio spermatikoi* of *rationes seminales* in die menslike rede ingeplant en bevestig. In die vroeg-Christelike, Middeleeuse¹⁰ en selfs sestiende-euse Reformatoriese denke¹¹ word dieselfde dogma gekanoniseer¹² - die almagtige Skeppergod word as die Outeur

⁶ Groot, H. Plato en zijn beteekenis voor onze tijd Amsterdam: Meulenhoff, 1947:108.

⁷ Politeia: 441d-e.

⁸ Politeia: 443a-b.

⁹ Kyk byvoorbeeld Lactantius se getulenis in Cicero se De re publica 3 22 33.

¹⁰ Kyk oor die algemeen Versveld, M. Rondom die Middeleeue. Kaapstad Nasionale Boekhandel, 1962:125-130, en in die besonder (bvw voorbeeld) Augustinus. De diversis questionibus LXXXIII 46 2, 52 2, 53 2 en 79 1, en Thomas van Aquino. Summa theologiae 1 2 p. 93 a1-a3 en p. 94 a2.

¹¹ Kyk oor die algemeen McNeill, J.T. "Natural law in the teaching of the Reformers", 1946. Journal of Religion: 168-182, en in die besonder (bvw voorbeeld) Jean Calvin se Commentarius in epistolam Pauli ad Romanos 2 14-15.

van die lex aeterna, sy skeppingorde, aangewys - in dié mate dat h twintigste-eeuse eksponent van h briljant verfynde versie van die tradisionele natuurregseer, Herman Dooyeweerd, met stelligheid verklaar dat elke filosofie (en regsbeskouing) deur h bepaalde geloofsopvatting insake h/die kosmiese wetsorde (dit wil sê h wetsidee) bepalend gerig word.¹³

Vir wie in Westerse (regs-) kategorieë dink, is dit die beste om die harmoniese ordebegrip in perspektief te kry deur dit te relativer sonder om dit noodwendig te elimineer. So bring regsetnologiese studies van ongedifferensieerde, kleinskaalse samelewings ("small scale societies") ingrypend anderse ordebeskouings as die Westerse na vore.¹⁴ Dit blyk voorts dat h soeke na orde nie noodwendig met vrees vir oorlog en konflik - en die najaag van vrede tot elke prys - gepaard (hoef te) gaan nie.¹⁵ Hierdie bevindings ondergrawe (ten minste) die universaliteitspretensie van die klassieke natuurregmodel in sy verskillende gestaltes.

Die Westerse opvatting dat orde h sinoniem vir harmonie en vrede is, wortel in die vroeë Griekse mitologie¹⁶ en vind die eerste keer wetenskaplike beslag in die Griekse natuurfilosowe se identifikasie van harmonie en reëlmaat

¹² Volgens Raines, J.C. The Cosmic Kingdom in the Rise of the Christian Interpretation of the State New York Proefskrif 1970 word staatlke owerheidsgesag (in die omlysting van h "kosmies koninkryk") selfs gesakraliseer.

¹³ Dooyeweerd, H.A. A new Critique of Theoretical Thought bd I The Presbyterian and Reformed Publishing Co. 1969:93-94.

¹⁴ Roberts op cit 30-44.

¹⁵ Bozeman op cit 13-19.

¹⁶ Kyk byvoorbeeld Hesiodos se Werke en Dae 217 en 274.

in die natuur *an sich*, met wet en orde in die menslike samelewing.¹⁷ Anaximandros voorsien dat harmonie op kontrasterende natuurelemente se onderlinge "betaling van straf en boete" aan mekaar kan volg.¹⁸ Maar dit is Herakleitos wat h ingrypende en betekenisvolle stap verder gaan, wanneer hy orde (en geregtigheid) as predikante van h ontiese *pólemos* (twis of stryd) aanmerk: geregtigheid *is* stryd (en oorlog universeel), en alle dinge kom uit stryd en noodsaak voort;¹⁹ oorlog is die vader en koning van alle dinge;²⁰ elke dier word met h hou na die welveld toe aangedryf;²¹ uiteindelik is die pad op(-waarts) en die pad af(-waarts) een en dieselfde (pad).²²

Herakleitos se insig dat stryd orde stig, het in die Westerse denke ná hom nie veel uitdruklike byval gevind nie. Dat teenstellende magte teen mekaar kan opweeg, sal nog geredelik toegegee word. Orde word egter kwalik *in terme van* stryd (oorlog, konflik) verstaan. Die eersgenoemde word eerder gesien as h toestand van rus wat op die geslaagde ongedaanmaking van die laasgenoemde volg. Daarom - dat denkers (soos byvoorbeeld Karl Marx) wat wel nog bereid is om aanvanklik dialekties - dit is in konflikterme - oor teenstellende sosiale magte na te dink, uiteindelik in die verleidelike

¹⁷ Vlastos, g. Equality and Justice in early Greek Cosmologies (In Furley, D.J. en R.E. Allen Studies in pre-socratic Philosophy bd I Londen Routledge 1947 56-91) 83-91.

¹⁸ Fragment 1.

¹⁹ Fragment 80.

²⁰ Fragment 53.

²¹ Fragment 11.

²² Fragment 60.

web van utopisme verstrik raak. S6 volkome, sê Marx en Engels²³ byvoorbeeld, sal die opheffing van klassekonflik in die nuwe, voleindigde kommunistiese samelewing wees dat die vrye ontwikkeling van elke enkeling die voorwaarde vir die vrye ontwikkeling van almal sâam sal wees en dat die noodsaak aan die eksterne en onnatuurlike 'ordedwang' van bourgeois reg en die bourgeois staat sal verval.

Die les wat daar uit dialektiese denke - óók soos deur Marx en Engels tot sy utopistiese uiterste konsekwensies verrek - te trek is, is myns insiens dat die harmonie- en vrede-elemente in die tradisionele Westerse ordebeskouing (i) nie as abstrakte ideale nagejaag en (ii) in hulle afgetrokkeheid verselfstandig en verabsoluteer mag word nie. Ek het niks teen vrede en harmonie nie, maar in 'n gebroke werklikheid is hulle nie die groototaal van orde nie. Orde is ondenkbaar sonder gebrokenheid en kan nie anders as om - miskien nou wel nie noodwendig as nie maar dan tog wel - te midde van konflik en stryd te bestaan nie. Vrede en harmonie kan volg as vrug op handeling in terme van 'n sinvolle orde - óók een wat "weerhouding van die verkeerde" konkreet maak²⁴ -, maar vrede en harmonie hoef nie die wese, die distinktiwew van die orde self te wees nie.

Ek maak my dus los van 'n ordebeskouing:

* wat orde as 'n abstrakte, afgetrokke ideaalbeeld of meesterplan (sê maar 'n *lex aeterna* of 'n kosmiese wetsorde of 'n modelsamelewing of utopie) van harmonie en vrede konsipieer;

²³ In hulle Kommunistiese Manifest - kyk Feuer, L.S. (red.) Karl Marx and Friedrich Engels: Basic writings on politics and philosophy. New York: Anchor Books, 1959:29.

²⁴ Vergelyk byvoorbeeld Jesaja 33:15-16 en Esegia 18:18:3-9.

- * wat voorgee om (iets van) òf 'n skeppingsplan van God òf die redelike insigte van die mens (òf albei) in normatiewe terme te verwoord, en
- * wat uiteindelik dwangmiddele soos byvoorbeeld 'n eensydig begrepereg ('wet') behoef om, soos 'n modelstempel, op menslike samelewingsverhoudings afgedruk of, liever, afgedwing te word.

Wat is die alternatief?

ORDE AS VOORWAARDE: DIE KORRELASIE VAN MAGTE

Na orde moet nugter gekyk en van orde moet onpretensieus gepraat word. *Orde is* na my insig, niks meer nie as *die groot-totaal van voorwaardes waaronder samewerkende of harmoniese sowel as botsende of strydende magte gekorreleerd, met die oog op die bereiking van 'n bepaalde doel of 'n corpus verwante doeleindes, saam bestaan en -funsioneer.* Ofskoon die voorgaande omskrywing in beginsel op enige soort orde toegepas kan word, lig ek dit verduidelikend met verwysing na momente uit 'n aan ons bekende Westerse regsordemodell toe -, dit mede ter inleiding tot die enkele opmerkings wat ek ten slotte oor 'wet/reg en orde' wil maak. Daarom die volgende:

- *Voorwaardes* beteken hoofsaaklik kultureel gestelde (voorafgaande) eise of beperkings. Daarom dat ordevoorkomste en -inhoud van samelewings(-tipe) tot samelewings (-tipe) verskil. Geen regsorde kan los van sy historiese groei begryp word nie. Met so kan die afwesigheid van 'n differensiërende onderskeid tussen die regsorde en ander soorte ordes in sommige samelewings(-tipes) nie anders as in die lig van etnologiese oorwegings begryp word nie.
- *Magte* is, by gebrek aan 'n beter woord, 'n versamelterm vir alle potensiële en reële werklikheidsveranderende kwaliteite

wat van mense en dinge uitgaan. Kompetensies en bevoegdhede van regsobjekte asmede hulle blote regsobjektiwiteit en reghebbendheid is byvoorbeeld potensiële werklikheidsveranderende kwaliteite wat deur handelinge (as regsfelte) 'reëel gemaak' kan word.

Nie-menslike gegewenes (tipies regsobjekte byvoorbeeld) daarenteen is passiewe genereerders van magte: in hulle 'vermoë om gebruik te kan word' is potensiële werklikheidsveranderende kwaliteite opgesluit wat deur hulle werklik 'gebruik word' vrygestel word. Nie-menslike ietse (dinge en plante en diere) kan egter ook sonder die tussenkoms van die mens reële magte (natuurlike gebeurtenisse) genereer.

- Vir ordedoeleindes is *die* kenmerkende van die voormelde magte nie in die eerste plek dat hulle (met mekaar) sal harmonieer of teen mekaar sal opweeg of sal 'ophou om teen mekaar te bots' nie maar dat hulle sal *korreleer*, dit wil sê dat hulle in wedersydse betrekking met mekaar werklikheidsveranderend sal wees, sodat h mens jou die uitwerking van die een nie sonder die uitwerking van die ander kan indink nie. Harmonie is h bepaalde verskyningsvorm van korrelasie maar is nie as sodanig gelyk aan korrelasie nie. Korrelasie sluit die volgende in

* *Harmonie, gewoonlik in die vorm van neweskikking of koördinasie*: Weselik ooreenstemmende magte word ooreenkomstig h bepaalde patroon saamgesnoer en ingespan om h bepaalde doelwit te bereik. h Voorbeeld is die normatiewe subbepalings in h wet (die wetsartikels) wat as weselik soortgelyke magte op die doelwit(te), soos byvoorbeeld in die lang titel van die wet beliggaam, afgestem word.

* *Balans of ewewig*: Die werking van die een mag word deur die werking van h teenmag getemper of, hewer, in proporsie gehou. So word in Westerse demokrasie die wetgewende, uitvoerende en regterlike gesag deur mekaar in ewewig gehou.

- * *Eensydige afhanklikheid*: Die een mag is van 'n ander afhanklik maar nie omgekeerd nie: straf is afhanklik van 'n gepleegde misdryf, skadevergoeding van skadeveroorsoeking ensovoorts.
 - * *Interafhanklikheid*: Die een mag kan nie sonder 'n ander bestaan nie *en omgekeerd*. Koop is byvoorbeeld onmoontlik sonder verkoop en andersom; die sogenaamde materiële en formele reg (byvoorbeeld strafreg en strafprosesreg) is vir hulle inwerkingstelling wedersyds van mekaar afhanklik, ensovoorts.
 - * *Dialektiese saambestaan*: Teenstrydige magte bestaan gelyktydig elk met ewe veel geldigheid saam. So is die botsende belange van A en B vir die totstandbringings van 'n gedingssituasie nodig; 'n regsobjek het regte en pligte tegelyk, ensovoorts.
- *Samewerkende sowel as geheel en al teenstrydige magte* kan korreleer. Ordehandhawing beteken dus nie primêr die hardhandige onderdrukking van sekere magte ten einde hulle te probeer elimineer nie maar juis om toe te sien dat die een mag die ander nie geheel en al oorwoeker nie. 'n Kookpotsamelewing wat met 'n skroefdeksel van regsdwang toegedraai en met 'n sterk arm van dreigemente toegehou en stilgehou word, mag op die oog af dalk rustig en vredig voorkom maar is hoegenaamd nie 'n ordelike samelewing nie. Die chaos van sinlose en doelsverydende dwang 'van bo' verskil slegs in voorkoms van die chaos van nie-gekorreleerde magte 'van onder' - nie in beginsel nie. Daarom dat die een vorm van chaos so geredelik in die ander kan oorgaan: 'dwang van bo' roep 'chaos van onder' op; 'chaos van onder' slaan weer maklik in 'dwang van bo' om.
 - Die korrelasie van magte in 'n orde is *doelbepaald*. In 'n regsorde is die ordedoel primêr 'n regsdoel - waarvoor onder die volgende opskrif meer. Uit die doelbepaaldheid

van h orde volg dit dat die stellings in die voorgaande gekwalifiseer moet word met die toevoeging dat h orde neig om doelsverdelende magte binne-in die orde self te elimineer. Selfs dit geskied egter nie met louter ongekontroleerde en 'ongebalanseerde' dwang nie.

WET EN ORDE

Wat is die verhouding tussen die reg en orde, en wat is h regsorde? Om hierdie vrae te kan beantwoord is dit eers nodig om die wesensaard van die reg in h teoretiese greep te kry. Ek probeer dit vervolgens so kernagtig moontlik doen.²⁵

h Definisie van die reg sal (gegewe die aard van definisie as h wetenskaplike omskrywingsmetode) h mens iets omtrent die reg in terme van nie-regsgegewes kan vertel - A met ander woorde B,C,D,E ensovoorts kan omskryf. Ofskoon bepaald nie h ongeldige wetenskaplike metode nie kan definisie h mens nie tot die wesensaard van die reg lei nie, want wil h mens die wese van A (die reg) in terme van die samehangsrelasie tussen nie-A's (nie-regsgegewes) tipeer, moet jy - soos Dooyeweerd ontdek het²⁶ - so h magdom sodanige relasies verdiskonteer dat h 'hanteerbare' definisie geheel en al onmoontlik word. Boonop is - volgens die logiese *principium identitatis* - in die analiseerbare slegs A (die reg) (weselik) A (die reg), sodat A nie (weselik) nie-A's (B's en C's en D's ensovoorts - nie-regsgegewes) getipeer kan word nie.²⁷

²⁵ Kyk ook Du Plessis, L.M. "Reg, geregtigheid en menseregte" Obiter 1980:70-76.

²⁶ Kyk Du Plessis, op. cit.: 72-73 vir besonderhede.

²⁷ Vollenhoven, D.H.Th. Hoofdpijnen der Logice. Kampen: Kok, 1948:30-32.

Die reg is geen konkrete (of abstrakte) ding - dit is 'n tipiese (vertikale) 'struktuur' - nie: dit is eerder 'n fundamentele bousteen in bepaalde tipes strukture (te wete menslike samelewingsinstellings) en daarom een van die wyses waarop die werklikheid beleef en ervaar kan word - 'n syns- of bestaanswyse van dinge of 'n modaliteit soos wat dit in die moderne Reformatoriese denke bekend staan. 'n Mens neem bygevolg nie die reg waar - en jy analyseer dit dus nie in sy uniekheid - soos wat jy 'dinge' sal waarneem en analyseer nie: jy soek veeleer 'n manier om dit, midde-in jou ervaring en beleving van die werklikheid, met behulp van die minimum medium waardeur wetenskap beoefen kan word, te wete die taal, vas te gryp of te begryp. Jou oogmerk is dan om die wesensaard van die reg as belewings- en ervaringswyse talig aan te dui.

'n Mens se 'sienende greep' op (of insig in) die wesensaard van 'n belewings- en ervaringswyse (soos die reg) word deur jou intuïsie as brand- of kulminasiepunt van jou belewenisse en ervarings moontlik gemaak. Intuïtiewe waarneming is 'n heel geldige vorm van wetenskaplike waarneming, want die intuïsie kan - net soos enige ander menslike kenvoem - op sowel 'n voorteoretiese as 'n teoretiese vlak ingespan word.²⁸ Stoker verwys na die metode van "intuïtief kyk en in-sien" as die diafanetiese metode - 'n metode van wesenskou.²⁹ Intuïtiewe insigte kan gewoonlik in min woorde weergegee word, mede omdat (as gekonsentreerde ervaringsgebaseerde kennis) hulle konseptuele ruimheid eerder geleë is in die onafwendbare assosiasies wat hulle wek. Daarom dan ook dat 'n mens jou insigte *ex post facto* kan beredeneer. Aan die ander kant is dit egter nie die redenasies self wat 'n mens tot die aanvanklike insig lei nie, maar belewenisse en ervarings van die kenbare werklikheid. Van hierdie belewenisse en ervarings kan voorafgaande beredeneringe

²⁸ Dooyeweerd, Op die Gif, bd. 2:472-485.

²⁹ Stoker, H.G. Oorsprong en rigting, bd. 1. Kaapstad: Tafelberg, 1967:239 en verder.

wel h deel - hoewel nie die groot totaal nie - wees.

Ampsegeborgenheid tipeer myns insiens die wesensaard van die reg die akkuraatste. Die reg staan in vir of beskerm mense-in-ampste - en rus hulle toe - op h basiese, 'voorwaarde'-vlak. John Rawls sê tereg: "... (L)aw defines the basic structure within which the pursuit of all other activities take place".³⁰ Van die reg na sy basiese aard sê Stoker (ewe treffend) dat dit "... die voorwaarde is vir alle menslike doen en late, en dat die hele menslike samelewing in die reg ingebed is."³¹ Om dit plasties te stel: die reg trek gesaghebbend die grense van *my plaas*, ken gesaghebbend my plaasgereedskap en boerderybenodigdhede *aan my* toe en rugsteun en borg my in die voorgaande toedrag van sake ten opsigte van elke boerderyhandeling wat ek verrig ... maar die reg (juis vanweë sy basiese of 'voorwaarde'-aard) kan nie waarborg dat ek my boerdery gaan laat slaag nie.

Ampsegeborgenheid is die primêre - die eerste, regstreeks op die intuïsie appellerende - talige omlýning van die wesensaard van die reg. Beredeneer h mens hierdie *primêre wesens-tipering* egter *ex post facto* kan dit in terme van drie *sekondêre wesens-tiperings* (wat in korrelasie met mekaar funksioneer) talig verder verruim word. Hierdie sekondêre tiperings is *status*, *normatiewe magtiging en beskerming* en *orde*. *Amp* impliseer onmiddellik reeds staanplek of status. Status weer veronderstel die noodsaak aan:

- h bepaalde soort volmag - h vermoë 'om te kan' - wat regtens normatief in die lewe geroep, gereël en gekanaliseer word, en uit die gebruik waarvan verdere

³⁰ Rawls, J. A theory of justice. Oxford: Clarendon, 1972:236.

³¹ Stoker, H.G. Die hard en rol van die reg - h wysgerige besinning. Johannesburg: RAU-Publikasiesreeks A36, 1970:29.

(meer onmiddellike doelwitgerigte) magtigings spruit (normatiewe magtiging), asmede

- duidelik omlýnde, reëlmatige beskerming (normatiewe beskerming).

Status aan die een kant en normatiewe magtiging en beskerming aan die ander kant - asmede normatiewe magtiging en beskerming onderling - *korreleer* (is met ander woorde wedersyds op mekaar betrek) in die konteks van 'n bepaalde orde - *die regsorde*.

'n Regsorde is dus die groototaal van voorwaardes waaronder

- *aan die een kant van die status(se) van regsgenote (of regsubjekte) met aan die ander kant die normatiewe magtiging en beskerming wat hulle behoef, asook*
- *eensdeels die gemelde normatiewe magtiging en andersdeels die gemelde normatiewe beskerming onderling*

gekorreleerd, ter wille van die ampsgeborgenheid van die regsgenote (regsubjekte) in 'n omlýnde jurisdiksiegebied, saám bestaan en -funsioneer.

My beswaar teen Dooyeweerd se tipering van die wesenswaard van die reg as vergelding en Stoker se tipering as *ampsbediening*³² is dat in albei gevalle die woordvorm wat gebruik word, by voorbaat reeds die bestaan van 'n orde waarbinne onderskeidelik 'vergeld' en 'bedien' kan word, voorveronderstel. Orde is myns insiens nie wesenstiperend van die reg nie. Tog behoort enige primêre wesenstipering van die reg 'n onmiddellike assosiasie van 'noodsaak aan orde' te wek, omdat die reg met die *belange* en *aansprake* van *mense-in-gemeenskap met mekaar* gemoeid is. Orde is egter in meer kontekste en op meer vlakke as slegs die juridiese bestaanbaar; daarom is dit nie wesenstiperend van of net eie aan die reg nie.

³² Dooyeweerd, *opz. cit.*, bd 2:129, en Stoker, *Aard_en rol*: 64-69.

TEN SLOTTE: 'GOEIE' EN 'SLEGTE' ORDE

Wet en orde word gewoonlik as 'n ideale of ten minste algemeen belangebevorderende of voordelige toedrag van sake aangedui. So lank as wat 'n regsorde die ampsgeborgtheid van die regsgenote deur die korrelasie van magte (norme, kompetensies, regte, verpligtinge, statusse ensovoorts) najaag, is die ordetoestand wat dit skep, inderdaad 'goed' of heilsaam. Konflik word dan gewoonlik ook behoorlik gereguleer omdat ook teenstellende regskragte met mekaar gekorreleer word. Sekere vorme van konflik vervul teweens onder sulke omstandighede dikwels ook 'n konstruktiewe en stimulerende funksie ten opsigte van die instandhouding en werking van die regsorde self.

'n Dwangorde is geen regsorde nie. (Streng gesproke is dit verkeerd om 'dwang' en 'orde' so saam te gebruik, want totalitêre dwang is wesenlik chaos, dit is nie-orde.) Getemperde dwang as 'n regsordelike middel is bestem om onder sekere gedefinieerde omstandighede die verydeling van die juridiese ordedoel ('met 'n sterk arm') te voorkom. In die regsorde self staan dwang op sigself egter nie voorop nie: 'normaalweg' is regsdwang dwang-in-reserwe. Hierdie dwang-in-reserwe kan legitieme werklikheid gemaak word sodra sommige van die regsgenote dreig om chaos van die regsorde te maak deur die korrelasie van magte in die orde eensydig te (probeer) verbreek en eiebelangonthalwe (of ter wille van die belange van 'n beperkte groep regsgenote) bepaalde magte selektief verabsoluteer en in 'n rigting weg van die openbare belang stuur.

Waar louter dwang alle ander regsmagte in 'n regsorde - of onderdele daarvan - begin oorwoeker - en die regsorde bygevolg tot 'n louter dwangorde begin verloop - het 'n mens ongetwyfeld met 'n simptoom van (orde-) doelsverydeling te make. 'n Regsorde wat nie die ampsgeborgtheid van al die regsgenote najaag nie, word al hoe minder regsorde en al hoe meer chaotiese dwangorde. So 'n orde mag miskien

nog middele gebruik wat op die oog af na regsmitdele lyk, maar sodanige gebruik is eintlik niks anders as die loutere misbruik van gegewes wat eintlik vir 'n ander doel bestem is nie.

Die tradisionele voorbeeld van ordedoelverdeling is die geval waar slegs die belange van 'n enkele groep (wat òf die maghebbers kan insluit òf as groep die maghebbers self kan wees) die ampsgeborgtheid van die regsgenote as 'publieke geheel' algaande vervang. In ons eietydse wêreld geskied ordeverdeling toenemend langs 'n ideologiese weg. 'Ampsgeborgtheid van die regsgenote' word byvoorbeeld vervang met:

- die integriteit/voorkeure/identiteit/voortbestaan van die (n spesifieke) volk (in etniese sin);
- materiële welvaart;
- die uitwissing van klasseverskille;
- die herverdeling van rykdom of
- die veiligheid van die staat -

en so kan voorbeelde vermenigvuldig word.

Toegegee, elk van hierdie gegewes het sy wettige en régte plek maar *dan* bepaald nie as 'n selfstandige juridiese ordedoel in die handhawing van *wet en orde* nie. 'n Tipiese ideologiese ordedoel oorwoeker normale regsordelike magte wat ('van nature') nie aan hom diensbaar is nie, dermate dat konflik meer en meer deur dwang geëlimineer in plaas van deur die werking van korrelerende teenmagte gereguleer, gekanselleer, gebalanseer of selfs tot heil van die regsorde gekanaliseer word. Hoe minder ruimte 'n regsorde vir sosiale konflik laat, hoe verder het hy gewoonlik van sy regsdoel as ordedoel afgewyk.

Om, nou na die aanvanklike probleemstelling, dit wat pas gesê is, as slotgedagte in ietwat ander woorde te herhaal: hoe meer sosiale konflik h regsorde kan verdra en verwerk en reguleer (in plaas van probeer elimineer); hoe ryper is hy in die bereiking van sy eintlike wesensdoel, te wete die ampsgeborgenheid van alle (of minstens dan soveel moontlik) regsgenote in sy jurisdiksiesfeer.